

Микола МЕЛЬНИК, Микола ХАВРОНЮК

**Знайомтесь:
Верховний
Суд України**

Київ – 2003

ББК 67.9(4УКР)71
М48

Мельник М., Хавронюк М.
М48 **Знайомтесь: Верховний Суд України.** — К.: [Ін-т громадян. сусп-ва], 2003. — 20 с.
ISBN 966-96133-6-1

На одну з трьох гілок влади — Судову — покладено здійснення правосуддя в державі. Ключова роль у цьому належить Верховному Суду України, останній інстанції у встановленні істини в будь-якій процесуальній справі.

У брошурі висвітлено основні питання функціонування найвищого судового органу України, способи судового захисту громадянами своїх прав у Верховному Суді України.

ББК 67.9(4УКР)71

Керівник проекту: Тарас Нечипоренко

Видання здійснене за підтримки Фонду «Євразія» на кошти, надані Агентством Міжнародного Розвитку США (USAID).

Позиція авторів може не співпадати з позицією Фонду та Агентства.

Обов'язковою умовою побудови в Україні демократичної, соціальної, правової держави є створення і функціонування незалежного, неупередженого та справедливого суду. Без такого суду не може бути мови про належне забезпечення конституційних прав та свобод людини й громадянина.

Такий суд може бути створений і функціонувати в Україні лише в разі забезпечення реалізації принципу розподілу влад (ст. 6 Конституції України), за якого кожна з гілок єдиної і неподільної державної влади здійснює лише їй притаманну функцію, має свою сферу реалізації, свою компетенцію.

Судова влада посідає особливе місце в системі державної влади. Воно обумовлене специфікою її правової природи, функцій, завдань та засобів їх досягнення. На судову владу покладається здійснення функції правосуддя – специфічного виду державної діяльності, що полягає у розгляді та вирішенні судом на підставі закону у встановленому ним порядку судових справ з метою забезпечення гарантованих Конституцією та законами України прав і свобод людини й громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства й держави, і завершується постановленням правосудного судового рішення, що має загальнообов'язковий характер.

З метою формування в Україні незалежної судової влади, яка б на підставі закону забезпечувала здійснення справедливого правосуддя, на початку 90-х років минулого століття в нашій державі було започатковано судово-правову реформу. Ця реформа мала завданням перебудову судової системи, створення нового законодавства, вдосконалення форм судочинства з тим щоб: реалізувати демократичні ідеї правосуддя, вироблені світовою практикою і наукою; гарантувати самостійність і незалежність судових органів від впливу законодавчої і виконавчої влади; здійснити спеціалізацію судів; максимально наблизити суди до населення; чітко визначити компетенцію різних ланок судової системи; гарантувати право громадянина на розгляд його справи компетентним, незалежним і неупередженим судом.

Після проведення у рамках судово-правової реформи в Україні законодавчих заходів відбулася істотна зміна судової системи та судового устрою нашої держави. Зміни торкнулися корінних моментів функціонування як судової влади загалом, так і кожної з її складових.

Це повною мірою стосується і Верховного Суду України, статус якого в результаті реформування судової системи зазнав істотних змін. Залишаючись найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції, Верховний Суд України перестав бути керівним органом для цих судів. Але при цьому роль Верховного Суду України у здійсненні правосуддя, а отже у судовому захисті прав і свобод людини й громадянина залишається ключо-

вою. До нього й нині апелюють громадяни як до останньої інстанції у встановленні істини у справі.

Що так, то поінформованість громадян про роль та місце Верховного Суду України в системі судової влади, у здійсненні правосуддя є важливою умовою належного захисту конституційних прав і свобод людини й громадянина.

З цією метою у виданні, що пропонується вашій увазі, висвітлено основні питання функціонування найвищого судового органу нашої держави. Ознайомлення з матеріалом допоможе чіткіше сформулювати уявлення про існуючу в Україні судову систему, про способи судового захисту громадянами своїх прав у Верховному Суді України.

Микола МЕЛЬНИК,
кандидат юридичних наук,
Микола ХАВРОНЮК,
кандидат юридичних наук

I. Статус Верховного Суду України

Яке місце Верховний Суд України посідає в системі судів загальної юрисдикції?

Відповідно до ст. 125 Конституції України Верховний Суд України є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції. Що стосується системи судів загальної юрисдикції, то її на сьогодні складають:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди, Апеляційний суд України;
- 3) Касаційний суд України;
- 4) вищі спеціалізовані суди;
- 5) Верховний Суд України.

Верховний Суд України, так би мовити, є вершиною судової піраміди нашої держави. При цьому його не можна розглядати як керівний орган стосовно судів інших (нижчих) ланок, оскільки його не наділено адміністративно-владними повноваженнями щодо інших судів. Найвищий статус Верховного Суду України в судовій системі визначається передусім його повноваженнями щодо перевірки в рамках касаційного провадження законності та обґрунтованості судових рішень всіх інших судів загальної юрисдикції. Іншими словами, саме цьому органу належить за законом право ставити останню крапку в судовій справі.

У якому співвідношенні між собою перебувають Верховний Суд України та Конституційний Суд України?

Верховний Суд України та Конституційний Суд України є складовими судової системи України. При цьому Верховний Суд України є елементом єдиної системи судів загальної юрисдикції, а Конституційний Суд України — єдиним органом конституційної юрисдикції України. Тобто ці два органи, діючи у сфері судочинства, не перетинаються між собою — вони мають абсолютно різні предмети діяльності. На відміну від Верховного Суду України, Конституційний Суд України не здійснює правосуддя в конкретних кримінальних, адміністративних, цивільних, господарських справах. На нього покладено принципово іншу функцію — здійснення конституційного контролю, що виступає засобом захисту Конституції України.

Водночас Верховний Суд України наділений правом звернення до Конституційного Суду України у випадках виникнення у судів загальної юрисдикції при здійсненні ними правосуддя сумнівів щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України.

Якими повноваженнями щодо здійснення правосуддя наділений Верховний Суд України?

Відповідно до Закону України «Про судоустрій України», основна функція Верховного Суду України щодо здійснення правосуддя полягає у перегляді в касаційному порядку рішень судів загальної юрисдикції. Тобто у судовій системі він переважно виступає як касаційна інстанція.

Згідно зі ст. 47 зазначеного Закону Верховний Суд України:

- розглядає у касаційному порядку рішення загальних судів у справах, віднесених до його підсудності процесуальним законом;
- переглядає в порядку повторної касації усі інші справи, розглянуті судами загальної юрисдикції в касаційному порядку;
- у випадках, передбачених законом, розглядає інші справи, пов'язані з винятковими обставинами. Так, ст. 347-4 Цивільного процесуального кодексу України (ЦПК), яка встановлює порядок перегляду судових рішень у цивільних справах, передбачено, що рішення чи ухвали переглядаються у зв'язку з нововиявленими обставинами судом, який їх постановив, а за виняткових обставин — колегією суддів у складі суддів Верховного Суду України. Відповідно до встановленого Кримінально-процесуальним кодексом України (КПК) порядку виключного провадження у кримінальних справах (ст. ст. 400-4 і 400-10) у разі неправильного застосування кримінального закону та істотного порушення вимог кримінально-процесуального закону, які істотно вплинули на правильність судового рішення, що набрало законної сили, Верховний Суд України може переглянути в касаційному порядку зазначене рішення.

Чи може Верховний Суд України при здійсненні правосуддя виступати як суд першої інстанції?

Так. Відповідно до ст. ст. 243-6 та 243-16 ЦПК України Верховний Суд України (у складі трьох суддів) розглядає скарги на рішення, дії або бездіяльність Центральної виборчої комісії (ЦВК), а також заяви ЦВК про скасування реєстрації відповідної особи як кандидата у Президенти України.

Водночас Верховний Суд України не може розглядати по першій інстанції кримінальні, адміністративні, господарські справи та більшість цивільних (крім тих, про які прямо зазначено в законі) справ.

Які інші, крім здійснення правосуддя, повноваження має Верховний Суд України?

Закон визначає як обов'язок Верховного Суду України забезпечення однакового застосування законодавства усіма судами загальної юрисдикції (ст. 47 Закону України «Про судоустрій України»). З цією метою він дає судам роз'яснення з питань застосування законодавства на основі узагальнен-

ня судової практики та аналізу судової статистики; у разі необхідності визнає нечинними роз'яснення Пленуму вищого спеціалізованого суду.

До компетенції Верховного Суду України належить надання висновку щодо наявності чи відсутності в діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; надання за зверненням Верховної Ради України письмового подання про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я.

Крім того Верховний Суд України у межах своїх повноважень вирішує питання, що впливають з міжнародних договорів України; представляє суди загальної юрисдикції у зносінах із судами інших держав, а також здійснює інші повноваження, передбачені законом.

У якій формі даються роз'яснення Верховного Суду України з питань застосування законодавства і який вони мають правовий статус?

Роз'яснення судам загальної юрисдикції з питань застосування законодавства видаються у формі постанов Пленуму Верховного Суду України. Вони мають рекомендаційний характер. Тобто зафіксовані в них положення щодо застосування тих чи тих правових норм (розуміння їхнього змісту, кваліфікації діянь тощо) не є обов'язковими для місцевих, апеляційних та касаційних судів. Вони лише орієнтують на відповідне застосування того чи того положення відповідного закону. Судді ж при вирішенні судових справ можуть по-іншому застосувати закон, ніж це рекомендується у постанові Пленуму. Фактично зазначені роз'яснення Пленуму Верховного Суду України є специфічним виявом правового прецеденту в широкому розумінні.

Які нормативно-правові акти регламентують діяльність Верховного Суду України?

Основним актом, що регламентує діяльність Верховного Суду України, є Закон України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 року. Глава 8 цього Закону визначає повноваження Верховного Суду України, його склад, порядок формування, повноваження Голови Верховного Суду України, його заступників, Пленуму, Президії, судових палат тощо.

Повноваження Верховного Суду України щодо здійснення правосуддя у судових справах визначаються процесуальним законодавством (зокрема, Кримінально-процесуальним та Цивільним процесуальним кодексами), а також іншими законами (наприклад, Законом України «Про вибори народних депутатів України»).

Процедурні питання діяльності Пленуму Верховного Суду України визначені його Регламентом, ухваленим постановою Пленуму Верховного Суду України від 10 червня 2002 р. № 7. Регламент визначає, зокрема, порядок скликан-

ня Пленуму, підготовки і проведення його засідань, виборів Голови Верховного Суду України, призначення його заступників, секретаря Пленуму, голів судових палат, військової колегії, обрання Президії Верховної Ради України.

II. Склад і структура Верховного Суду України

Яким є склад Верховного Суду України?

Верховний Суд України очолює Голова Верховного Суду України. До складу Верховного Суду України входять судді Верховного Суду України. Станом на 1 вересня 2002 року штатним розписом Верховного Суду України було передбачено 85 посад суддів Верховного Суду України.

У складі Верховного Суду України діють:

- 1) Судова палата у цивільних справах;
- 2) Судова палата у кримінальних справах;
- 3) Судова палата у господарських справах;
- 4) Судова палата в адміністративних справах;
- 5) Військова судова колегія.

Для вирішення визначених законом питань щодо організації діяльності Верховного Суду України та виконання ним інших функцій діють Президія та Пленум Верховного Суду України.

Хто може бути суддею Верховного Суду України?

Закон України «Про статус суддів» (ст. 7) визначає, що суддею Верховного Суду України може бути громадянин України, який досяг на день обрання 35 років, має вищу юридичну освіту, стаж роботи у галузі права не менш як десять років, у тому числі не менш як п'ять років на посаді судді. Закон України «Про судоустрій України» (ст. 48) вказує на низку інших вимог до судді Верховного Суду України: 1) суддею Верховного Суду України може стати суддя, обраний Верховною Радою України безстроково; 2) до складу судових палат Верховного Суду України, що здійснюють розгляд справ з питань юрисдикції спеціалізованих судів, призначаються судді, котрі мають стаж суддівської діяльності у відповідному вищому суді не менше трьох років або у відповідному апеляційному спеціалізованому суді не менше п'яти років.

Хто може притягти до дисциплінарної відповідальності суддю Верховного Суду України?

Здійснення дисциплінарного провадження стосовно суддів Верховного Суду України віднесено законом до компетенції Вищої ради юстиції (ст. 3 Закону України «Про Вищу раду юстицію»).

Який порядок зайняття посади Голови Верховного Суду України?

Голова Верховного Суду України обирається Пленумом Верховного Суду України строком на п'ять років шляхом таємного голосування. Голова Верховного Суду України вважається обраним, якщо за нього подано більшість голосів від загального складу Пленуму.

Голова Верховного Суду України не може бути обраний на цю посаду більш ніж на два строки підряд.

Які повноваження має Голова Верховного Суду України?

Повноваження Голови Верховного Суду України можна поділити на дві групи — по здійсненню правосуддя та організаційно-розпорядчі.

Повноваження Голови із безпосереднього здійснення правосуддя фактично зводяться до одного — він може головувати у судових засіданнях колегій суддів Верховного Суду України при розгляді будь-якої справи.

Опосередкований вплив Голови на здійснення іншими суддями Верховного Суду України правосуддя може бути здійснений в результаті керування організацією роботи судових палат, яке покладається на нього законом.

Решту повноважень Голови спрямовано на забезпечення нормальної діяльності або Верховного Суду України, або судової системи загалом.

Голова Верховного Суду України, зокрема:

- розподіляє обов'язки між заступниками Голови Верховного Суду України; організовує діяльність Верховного Суду України;
- організовує роботу Президії та скликає Пленум Верховного Суду України, вносить питання на їхній розгляд і головує на їх засіданнях;
- погоджує подання щодо утворення та ліквідації судів загальної юрисдикції;
- у передбачених законом випадках вносить подання про призначення та обрання, а також звільнення з посади суддів; вносить подання про призначення суддів на адміністративні посади; вносить подання до відповідної кваліфікаційної комісії про надання висновку щодо можливості обрання або призначення суддів на посади;
- вносить на розгляд Пленуму Верховного Суду України пропозиції щодо кількості суддів у складі Президії Верховного Суду України та у складі судових палат Верховного Суду України; вносить пропозиції Президії Верховного Суду України щодо персонального складу судових палат;
- організовує фінансування та здійснює керівництво організаційним забезпеченням діяльності Верховного Суду України;
- здійснює керівництво роботою апарату Верховного Суду України, приймає на роботу та звільняє працівників апарату тощо.

Чи входить Голова Верховного Суду України за посадою до інших державних органів?

Так. Голова Верховного Суду України за посадою входить до складу Вищої ради юстиції — колегіального, незалежного органу, відповідального за формування високопрофесійного суддівського корпусу, а також за прийняття рішень стосовно порушень суддями і прокурорами вимог щодо несумісності та про їхню дисциплінарну відповідальність.

Що входить до компетенції судових палат Верховного Суду України?

Судові палати утворюються за рішенням Пленуму Верховного Суду України і є тими органами, які у Верховному Суді України здійснюють правосуддя. Відповідно до закону судові палати:

- здійснюють судочинство у справах, віднесених до їх відання, в порядку, встановленому процесуальним законом;
- аналізують судову статистику та вивчають судову практику;
- готують проекти постанов Пленуму Верховного Суду України;
- здійснюють інші повноваження, передбачені законом.

Що входить до компетенції Президії Верховного Суду України?

Президія Верховного Суду України розглядає питання організації діяльності Верховного Суду України, судових палат та апарату Верховного Суду України. Відповідно до закону вона, зокрема:

- затверджує персональний склад судових палат; заслуховує інформацію голів судових палат і Військової судової колегії про їхню діяльність;
- розглядає матеріали узагальнення судової практики та аналізу судової статистики, приймає відповідні рекомендації;
- розглядає питання фінансування та організаційного забезпечення діяльності Верховного Суду України і виробляє пропозиції щодо їх поліпшення;
- розглядає питання роботи з кадрами суддів і працівників апарату Верховного Суду України та підвищення їхньої кваліфікації;
- заслуховує інформацію голів апеляційних загальних судів, Касаційного суду України та вищих спеціалізованих судів щодо організації роботи цих судів;
- виробляє пропозиції щодо кількості суддів у відповідних судах на основі нормативів навантаження суддів у судах усіх рівнів.

Хто входить до складу Пленуму Верховного Суду України?

Пленум Верховного Суду України є колегіальним органом, до складу якого входять усі судді Верховного Суду України, голови вищих спеціалізо-

ваних судів, їхні перші заступники, голова Касаційного суду України та голова Апеляційного суду України.

Обов'язковою в засіданні Пленуму Верховного Суду України є участь Генерального прокурора України чи його заступника. Право брати участь у засіданні Пленуму має Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Міністр юстиції та Голова Вищої ради юстиції.

Якими повноваженнями наділений Пленум Верховного Суду України?

Пленум Верховного Суду України має специфічні і досить широкі повноваження. Він не здійснює правосуддя, не розглядає конкретних судових справ, як це було до прийняття системних змін до процесуального та іншого законодавства у результаті здійснення так званої малої судової реформи (червень-липень 2002 р.). Але він вирішує низку ключових для функціонування найвищого судового органу та судової системи загалом питань.

Найбільш важливими для здійснення правосуддя повноваженнями Пленуму є надання роз'яснення судам загальної юрисдикції з питань застосування законодавства, а також у необхідних випадках визнання нечинними відповідних роз'яснень вищих спеціалізованих судів.

До компетенції Пленуму закон відносить обрання на посаду та звільнення з посади Голови Верховного Суду України, призначення його заступників та секретаря пленуму, а також голів судових палат та їхніх заступників, голови Військової колегії.

Пленум утворює судові палати Верховного Суду України, визначає їхній кількісний склад, а також кількісний склад суддів Президії Верховного Суду України та обирає їх.

Пленум відповідно до Конституції України схвалює висновок щодо наявності чи відсутності в діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину, а також ухвалює подання до Верховної Ради України про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я.

Пленум затверджує Регламент Пленуму Верховного Суду України.

З якою періодичністю проводять засідання Пленуму Верховного Суду України?

Пленум скликається за необхідністю, проте не рідше одного разу на три місяці. Скликає Пленум Голова Верховного Суду України, який вносить на його розгляд відповідні питання і головує на засіданні. Засідання Пленуму є повноважним за умови присутності на ньому не менше двох третин загального складу Пленуму.

Де офіційно оприлюднюються постанови Пленуму Верховного Суду України?

Постанови Пленуму Верховного Суду України з питань застосування законодавства публікуються у друкованому органі Верховного Суду України «Вісник Верховного Суду України», що виходить щоквартально і розповсюджується за передплатою.

III. Порядок звернення до Верховного Суду України та особливості провадження ним у справах

Хто за законом має право на звернення до Верховного Суду України як суду касаційної інстанції?

Правом касаційного оскарження (касаційного подання) судових рішень до Верховного Суду України мають:

- у *цивільних справах* — сторони та інші особи, які беруть участь у справі, а також прокурор і особи, які не брали участі в справі, коли суд вирішив питання щодо їхніх права та обов'язків (ст. 320 ЦПК України);
- у *кримінальних справах* — **щодо** 1) вироків, ухвал і постанов апеляційного суду, постановлених ним як судом першої інстанції, та 2) вироків і постанов апеляційного суду, постановлених ним в апеляційному порядку;
- засуджений, його законний представник і захисник — у частині, що стосується інтересів засудженого;
- виправданий, його законний представник і захисник — у частині мотивів і підстав виправдання;
- законний представник, захисник неповнолітнього та сам неповнолітній, щодо якого застосовано примусовий захід виховного характеру, — у частині, що стосується інтересів неповнолітнього;
- законний представник та захисник особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусового заходу медичного характеру;
- обвинувачений, щодо якого справу закрито, його законний представник і захисник — у частині мотивів і підстав закриття справи;
- обвинувачений, щодо якого справу направлено на додаткове розслідування, його законний представник і захисник — у частині мотивів і підстав направлення справи на додаткове розслідування;
- цивільний відповідач або його представник — у частині, що стосується вирішення позову;

- прокурор, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції, а також прокурор, який затвердив обвинувальний висновок, — у межах обвинувачення, що підтримував прокурор, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції;
- потерпілий і його представник — у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції;
- цивільний позивач або його представник — у частині, що стосується вирішення позову;
- особа, щодо якої винесено окрему ухвалу (постанову) суду;
- **щодо 3) вироків та постанов районного (міського), міжрайонного (окружного) судів, військових судів гарнізонів, ухвал апеляційного суду, постановлених щодо цих вироків та постанов:**
- засуджений, його законний представник і захисник — у частині, що стосується інтересів засудженого;
- виправданий, його законний представник і захисник — у частині мотивів і підстав виправдання;
- позивач, відповідач або їхні представники — у частині, що стосується вирішення позову;
- потерпілий, його представник — у частині, що стосується інтересів потерпілого.

Право на внесення касаційного подання на зазначені судові рішення має прокурор, який брав участь у розгляді справи судом першої чи апеляційної інстанції, а також Генеральний прокурор України та його заступники, прокурор Автономної Республіки Крим, прокурор області, міст Києва і Севастополя, прирівняні до них прокурори та їхні заступники в межах їх повноважень — незалежно від їхньої участі в розгляді справи судом першої чи апеляційної інстанції (ст. 384 КПК України);

- *у господарських справах* — сторони у справі та Генеральний прокурор України (ст. 111-14 Господарського процесуального кодексу).

Що може бути підставою для подання касаційної скарги до Верховного Суду України?

Підстави оскарження судового рішення у касаційному порядку до Верховного Суду України визначаються процесуальним законом. Вони конкретно визначені для кожного виду судових справ — цивільних, кримінальних, господарських. Якщо говорити узагальнено, то слід відзначити те, що всі ці підстави так чи так пов'язані з порушенням матеріального або процесуального закону при попередньому розгляді справ місцевим, апеляційним чи вищим спеціалізованим судами. Так, згідно зі ст. 320 ЦПК України підставами касаційного оскарження, касаційного подання є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Відповідно до ст. 111-15 ГПК України Верховний Суд України переглядає у касаційному порядку постанови Вищого господарського суду України у випадках, коли вони оскаржені:

- 1) з мотивів застосування Вищим господарським судом України закону чи іншого нормативно-правового акта, що суперечить Конституції України;
- 2) у разі їх невідповідності рішенням Верховного Суду України чи Вищого суду іншої спеціалізації з питань застосування норм матеріального права;
- 3) у зв'язку з виявленням різного застосування Вищим господарським судом України одного й того ж положення закону чи іншого нормативно-правового акта в аналогічних справах;
- 4) на підставі визнання їх міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, такими, що порушують міжнародні зобов'язання України.

Підставами для скасування або зміни вироку, ухвали, постанови Верховним Судом України у кримінальній справі є:

- 1) істотне порушення кримінально-процесуального закону;
- 2) неправильне застосування кримінального закону;
- 3) невідповідність призначеного покарання тяжкості злочину та особі засудженого (ст. 398 КПК України).

У який строк можуть бути подані касаційна скарга чи касаційне подання до Верховного Суду України?

За загальним правилом касаційні скарга та подання можуть бути подані не пізніше одного місяця з дня прийняття судового рішення, яке оскаржується у касаційному порядку.

Водночас для певних випадків закон передбачає інші строки оскарження судових рішень у касаційному порядку. Так, касаційні скарги і подання щодо перевірки у касаційному порядку вироків та постанов районного (міського), міжрайонного (окружного) судів, військових судів гарнізонів, ухвал апеляційного суду, постановлених щодо цих вироків та постанов, можуть бути подані протягом шести місяців з моменту набрання зазначеними судовими рішеннями законної сили.

Чи може бути відновлений строк подання касаційної скарги чи касаційного подання у разі його пропуску?

За загальним правилом у разі пропуску строку подання вказаних документів до Верховного Суду України вони визнаються такими, що не підлягають розгляду. Водночас закон передбачає можливість відновлення такого строку. Так, ст. 321 ЦПК України встановлює, що у разі пропуску строку на

касаційне оскарження з причин, визнаних судом поважними, суд за заявою особи, яка подала скаргу, чи подання прокурора може поновити цей строк, але не більш ніж у межах одного року з дня виникнення права на касаційне оскарження. Про поновлення строку на касаційне оскарження або повернення касаційної скарги, касаційного подання прокурора судом першої інстанції виноситься ухвала.

У якій формі та з яким змістом має подаватися касаційна скарга до Верховного Суду України?

Стаття 322 ЦПК України пред'являє спеціальні вимоги до форми і змісту касаційної скарги і касаційного подання у цивільних справах. Відповідно до цієї статті касаційна скарга (касаційне подання прокурора) викладається чітким машинописним текстом.

У касаційній скарзі, касаційному поданні прокурора зазначається:

- 1) назва суду, до якого подаються скарга, подання;
- 2) особа, яка подає скаргу, подання, її місце проживання або перебування, поштовий індекс, номер засобів зв'язку;
- 3) прокурор, який подав касаційне подання;
- 4) посилання на рішення, ухвалу, що оскаржується, та межі оскарження;
- 5) обґрунтування касаційної скарги, касаційного подання прокурора: назва закону, з порушенням якого постановлено рішення, ухвалу; в чому полягає порушення або неправильне його застосування, яке свідчить про те, що рішення чи ухвала постановлені внаслідок цього порушення;
- 6) прохання особи, яка подає скаргу, чи клопотання прокурора;
- 7) перелік письмових матеріалів, що додаються до скарги, апеляційного подання прокурора.

Касаційна скарга підписується особою, яка її подає, або її представником; касаційне подання прокурора — прокурором, що його подав. До касаційної скарги, поданої представником, додається довіреність або інший документ, що посвідчує повноваження представника, якщо в справі нема такого документа.

До касаційної скарги, касаційного подання прокурора додаються їхні копії з додатковими матеріалами у кількості примірників відповідно до числа осіб, які брали участь у справі.

Подібні вимоги до касаційної скарги та касаційного подання встановлюють й інші процесуальні закони.

Який існує порядок касаційного оскарження?

За загальним правилом касаційна скарга та касаційне подання прокурора подаються через суд, який прийняв рішення у справі. Переважно йдеться про суд першої інстанції, в якому знаходиться справа.

Разом із тим у певних випадках касаційна скарга чи подання можуть бути подані безпосередньо до Верховного Суду України. Зокрема це стосується оскарження вироків та постанов районного (міського) суду, військових судів гарнізону, ухвал апеляційного суду, постановлених щодо цих вироків і постанов (ст. 387 КПК України).

У якому порядку здійснюється перегляд судових рішень, які оскаржуються до Верховного Суду України?

У касаційному порядку справа розглядається судовою колегією відповідної Судової палати Верховного Суду України.

В яких межах (в якому обсязі) здійснюється перегляд справ Верховним Судом України в касаційному провадженні?

За загальним правилом Верховний Суд України перевіряє законність та обґрунтованість судового рішення у тій частині, в якій воно було оскаржене. Так, ст. 333 ЦПК України встановлює, що, діючи як суд касаційної інстанції, він перевіряє законність судових рішень лише в межах позовних вимог, заявлених у суді першої інстанції. При цьому Верховний Суд України не вправі встановлювати або вважати доведеними обставини (факти), що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи того доказу, про перевагу одних доказів над іншими. Якщо ж Верховний Суд України встановить, що оскаржувані судові рішення були постановлені з порушенням закону, на які не було посилання в касаційній скарзі, то він застосовує відповідний закон.

У певних випадках закон дозволяє Верховному Суду України вийти за межі касаційних вимог. Зокрема це може бути при касаційному розгляді кримінальної справи, якщо цим не погіршується становище засудженого чи виправданого (ст. 395 КПК України).

Якими можуть бути результати розгляду справи Верховним Судом України як судом касаційної інстанції?

Верховний Суд України за результатами розгляду касаційної скарги чи касаційного подання може:

- 1) залишити судові рішення без змін;
- 2) скасувати оскаржуване рішення і направити справу на нове розслідування або новий судовий або апеляційний розгляд;
- 3) скасувати оскаржуване рішення і закрити справу;
- 4) змінити оскаржуване рішення.

Чи може Верховний Суд України як касаційна інстанція погіршити становище засудженого чи виправданого у кримінальній справі?

Ні. Закон (ст. 397 КПК України) передбачає недопустимість погіршення становища таких осіб.

Верховний Суд України як касаційна інстанція не вправі посилити покарання або застосувати закон про більш тяжкий злочин.

Обвинувальний вирок, постановлений апеляційним чи місцевим судами, ухвалу апеляційного суду щодо вироку місцевого суду може бути скасовано у зв'язку з необхідністю застосувати закон про більш тяжкий злочин або більш суворе покарання лише у разі, коли з цих підстав вніс подання прокурор або подав скаргу потерпілий чи його представник.

Виправдувальний вирок, постановлений апеляційним чи місцевим судами, ухвалу апеляційного суду щодо вироку місцевого суду може бути скасовано не інакше як за поданням прокурора, скаргою потерпілого чи його представника, а також за скаргою виправданої особи з мотивів виправдання.

IV. Верховний Суд України і громадянин

Чи може громадянин розраховувати на особистий прийом суддями Верховного Суду України, Головою Верховного Суду України та його заступниками? Якщо так, то яким чином його організовують?

Судді Верховного Суду України не провадять особистого прийому громадян. Такий прийом здійснюють Голова Верховного Суду України, заступники Голови Верховного Суду України та голови судових палат Верховного Суду України. Кожна із зазначених посадових осіб здійснює прийом громадян відповідно до затвердженого графіку один раз на місяць. Такий прийом здійснюється за попереднім записом у приймальні Верховного Суду України. Попередній розгляд звернень громадян, у т.ч. щодо їхнього особистого прийому керівництвом Верховного Суду України, здійснюється працівниками відповідного підрозділу апарату Верховного Суду України.

З якими питаннями громадяни можуть звертатися до керівництва Верховного Суду України?

Це не можуть бути питання, що стосуються прийняття судових рішень по суті справи. Такі питання вирішуються відповідно до процесуального закону суддею (суддями) у процесі розгляду справи, у т.ч. в порядку апеляційного, касаційного чи виключного провадження. За законом ні Голова Вер-

ховного Суду України, ні його заступники, ні голови судових палат вищої судової інстанції нашої держави не наділені правами змінювати судові рішення у справі чи постановляти нові. Це вони можуть зробити лише тоді, коли розглядають конкретну справу як судді.

Питання, з якими громадянин може звернутися до Голови Верховного Суду та інших зазначених вище посадових осіб, можуть стосуватися організаційних питань щодо розгляду справи, недотримання процедури такого розгляду, тяганини при розгляді справи, інших порушень закону.

Крім того громадянин може звернутися до Голови Верховного Суду чи його заступників як до посадових осіб у порядку, передбаченому Законом України «Про звернення громадян» зі скаргами на дії посадових осіб судових органів, пропозиціями щодо вдосконалення діяльності окремих судів чи судової влади загалом тощо.

Хто у Верховному Суді України безпосередньо займається питаннями розгляду звернень громадян та їхнього прийому?

Цими питаннями займається відділ прийому громадян та попереднього розгляду їхніх звернень, який є структурним підрозділом апарату Верховного Суду України.

До компетенції цього відділу входить:

- організація та провадження прийому громадян як працівниками цього відділу, так і Головою Верховного Суду України, його заступниками, головами судових палат;
- перевірка правильності оформлення всіх документів, що додаються до скарг громадян у порядку касаційного або виключного провадження;
- доведення до відома громадян України правил прийому громадян керівництвом Верховного Суду України, прийому скарг, розгляд яких входить до його компетенції;
- роз'яснення громадянам порядку оформлення та здійснення побачень родичів із засудженими, порядку звернення із клопотаннями про помилування;
- роз'яснення громадянам порядку звернення із заявами з питань, що не стосуються компетенції Верховного Суду України.

Де, за якою адресою знаходиться Верховний Суд України?

Верховний Суд України працює у місті Києві за адресою:

м. Київ, вул. Пилипа Орлика, 4.

Зміст

I. Статус Верховного Суду України

Яке місце Верховний Суд України посідає в системі судів загальної юрисдикції?	5
У якому співвідношенні між собою перебувають Верховний Суд України та Конституційний Суд України?	5
Якими повноваженнями щодо здійснення правосуддя наділений Верховний Суд України?	6
Чи може Верховний Суд України при здійсненні правосуддя виступати як суд першої інстанції?	6
Які інші, крім здійснення правосуддя, повноваження має Верховний Суд України?	6
У якій формі даються роз'яснення Верховного Суду України з питань застосування законодавства і який вони мають правовий статус?	7
Які нормативно-правові акти регламентують діяльність Верховного Суду України?	7

II. Склад і структура Верховного Суду України

Яким є склад Верховного Суду України?	8
Хто може бути суддею Верховного Суду України?	8
Хто може притягти до дисциплінарної відповідальності суддю Верховного Суду України?	8
Який порядок зайняття посади Голови Верховного Суду України?	9
Які повноваження має Голова Верховного Суду України?	9
Чи входить Голова Верховного Суду України за посадою до інших державних органів?	10
Що входить до компетенції судових палат Верховного Суду України?	10
Що входить до компетенції Президії Верховного Суду України?	10
Хто входить до складу Пленуму Верховного Суду України?	10
Якими повноваженнями наділений Пленум Верховного Суду України?	11
З якою періодичністю проводять засідання Пленуму Верховного Суду України?	11
Де офіційно оприлюднюються постанови Пленуму Верховного Суду України?	12

III. Порядок звернення до Верховного Суду України та особливості провадження ним у справах

Хто за законом має право на звернення до Верховного Суду України як суду касаційної інстанції?	12
Що може бути підставою для подання касаційної скарги до Верховного Суду України?	13
У який строк можуть бути подані касаційна скарга чи касаційне подання до Верховного Суду України?	14
Чи може бути відновлений строк подання касаційної скарги чи касаційного подання у разі його пропуску?	14
У якій формі та з яким змістом має подаватися касаційна скарга до Верховного Суду України?	15
Який існує порядок касаційного оскарження?	15

У якому порядку здійснюється перегляд судових рішень, які оскаржуються до Верховного Суду України?	16
В яких межах (в якому обсязі) здійснюється перегляд справ Верховним Судом України в касаційному провадженні?	16
Якими можуть бути результати розгляду справи Верховним Судом України як судом касаційної інстанції?	16
Чи може Верховний Суд України як касаційна інстанція погіршити становище засудженого чи виправданого у кримінальній справі?	17
IV. Верховний Суд України і громадянин	
Чи може громадянин розраховувати на особистий прийом судьями Верховного Суду України, Головою Верховного Суду України та його заступниками? Якщо так, то яким чином його організовують?	17
З якими питаннями громадяни можуть звертатися до керівництва Верховного Суду України?	17
Хто у Верховному Суді України безпосередньо займається питаннями розгляду звернень громадян та їхнього прийому?	18
Де, за якою адресою знаходиться Верховний Суд України?	18

Віддруковано ТОВ «ІКЦ «Леста»

Підписано до друку з оригінал-макету 24.03.2003.

Формат 60x84/16. Гарнітура Newton. Папір офсетний.

Умовн.-друк. арк. 1,16. Обл.-вид. арк. 0,95. Наклад 6000.
